

Institutsioonikeskse meenutamise erijooni

Endised parlamendisaadikud suulise ajaloo loojaina Soomes

Joni Krekola, Pauliina Latvala

Teesid: Artiklis tutvustatakse Soome üht suulise ajaloo projekti, mis sisaldab intervjuusid endiste parlamendisaadikutega. Ühtlasi visandatakse selle projektiga seotud ainekute uurimise võimalused. Soome parlamendi raamatukogu egiidi all on 1988. aastast alates intervjueeritud enam kui 340 endist parlamendisaadikut, kelle poliitiline karjäär jäi peamiselt sõja-järgsesse perioodi. Äsja digiteeritud arhiiv sisaldab umbes 2000 tunni jagu teemaintervjuu salvestusi ja umbes 50 000 lehekülge litereeringuid. See materjalikogu peegeldab nii muutusi kui ka järjepidevust parlamendi töös. Samuti saadikute endi arusaamu ühiskonnast ja poliitikast 1940. aastatest alates. Rahva valitud esindajad tegutsevad demokraatia raames, kus rahva tahe määrab poliitiliste otsuste elluviimise. Rahvasaadikud tegutsevad riikliku poliitika keskustes, kuid samal ajal võib osa tõelisest võimust paikneda kuskil mujal. Käesolevas artiklis küsitakse, milliseid eeliseid ja milliseid kitsaskohti toob kaasa see, et intervjuud on tehtud, litereeritud ja arhiveeritud institutsioonis, millega intervjuueeritavad on oma poliitilise karjääri tõttu seotud. Ühtlasi arutletakse kriitiliselt eliidi suulise ajaloo (mälestuste) mõiste üle: sellest mõistest lähtuva analüüsi kaudu tuuakse artiklis esile poliitilise esindatusega seotud kogemuste varieeruvus. Teine oluline lähenemisviis seotub institutsioonikeskse meenutamisega. Selle raames mõistetakse intervjuud kui kommunikatiivset sündmust, kus nii intervjuerija kui ka intervjuueeritav positsioneerivad poliitikas tegutsejaid üksteise ja võimu omamise suhtes. Täpsemalt käsitletakse artiklis seda, kuidas võib küsimuste varieeruvus mõjutada kogutavat materjali, luues näiteks negatiivseid või positiivseid võimu omamisega seotud seisukohavõtte.

Märksõnad: endised parlamendisaadikud, institutsioon, intervjuu, jutustamine, positsiooni-analüüs, suuline ajalugu, võim

Poliitikud on avaliku elu keskmes töötavad professionaalid, kes elavad pea-aegu kogu ööpäeva vältel “intervjuu-ühiskonnas” (Gubrium & Holstein 2002). Autobiograafiline suulise ajaloo intervjuu erineb oluliselt päevapoliitikat kommenteerivate tegevpoliitikutega ütlustest meediaintervjuudes. Suulise ajaloo ainekute avab uue vaatenurga, peegeldades rahvasaadikute kogemusi ja neis

viimaste aastakümnete kestel toimunud muutusi. Rahvasaadikud tegutsevad esindusdemokraatia sõlmpunktis, kus rahva võim peab vääristuma poliitilisteks otsustusteks. Paljude rahvasaadikute isiklik seisukoht on, et võim asub kusagil mujal, mitte nende kätes, ja et nad ei kuulu tingimata ka poliitilisse eliiti, nagu tavaliselt eeldatakse.

Poliitika- ja majandusküsimuste üle otsustajate, nagu ka teiste, rahvusvahelistes uurimustes sageli eliidiks nimetatud tegelaste mälestuste uurimine on interdistsiplinaarne uurimisvaldkond.¹ Siinses artiklis tutvustame Soome parlamendi endiste rahvasaadikute suulise ajaloo kogu, mis asub Soome parlamendi raamatukogus: vaatleme selle kogu ühiskondlikku tähtsust ja uurimise võimalusi. See kogu sisaldab viimase veerandsajandi jooksul talletatud 340 intervjuud endiste parlamendisaadikutega. Suulise ajaloo kriitilisest lähemisviisist innustatuna keskendub meie huvi kolmele aspektile: institutsiooni mõju oma traditsioonide kogumisele; intervjuerija ja intervjueritava dialoogist lähtuv intervjuu-analüüs ning poliitilise kultuuri kogemus. Esmalt esitame ülevaate teemaga seotud suulise ajaloo kogumisprojektide ajaloost Soomes ja analüüsime seda rahvusvahelist võrdlusmaterjali kasutades. Arutleme selle üle, miks kogumisprojektid on kõrgelt hinnatud ja tänu kellele see nii on. Seejärel tutvustame saadikutega tehtud suulise ajaloo intervjuude sisu ja küsime, kuidas seda võiks uurida ning mille poolest on see ainestik oluline osa poliitilisest kultuurist. Lõpetuseks vaatleme intervjuust kooruva loo dialoogilisust, jälgides intervjuerijate erinevaid lähenemisviise põhiteemale.

Ajalooline ülevaade: Soome parlament suulise ajaloo loojana

Kuidas on rahvasaadikute suulise ajaloo kogumine Soomes toimunud? Mõttevahetus suulise ajaloo tähtsusest ajaloo-uurimise allikana tekkis Soomes 1980. aastate algul osana 1940. aastatel alanud rahvusvahelisest *oral history* lainest. Mõttevahetusest sündis spontaanseid ajaloo projekte, kus uurimustes varem tagaplaanile jäänud vähemusrühmad hakkasid üles tähendama oma ajalugu. Teisalt pöörati tähelepanu sellele, et suulist ajalugu ei ole isegi riikliku tähtsusega otsustajatelt süstemaatiliselt kogutud. See võeti lähtepunktiks esimestes Ameerika Ühendriikide *oral history* projektides. Rahvasaadikud jätsid endast mulje kui “meeldivatest, nõudlikest ja teabe saamise seisukohast kesketest” intervjuupartneritest Soome ühiskonnas. Kui Soome Ajaloo Selts hindas projekti eriti tähtsaks, andis parlamendi halduskomisjon algetapi käivitamiseks sihteraldise. Selle abil intervjueriti 1984.–1985. aastal 21 endist

rahvasaadikut (Graae & Hietala 1994: 96–97; rahvusvahelise suulise ajaloo uurimuste ajaloo kohta vt näiteks Ritchie 2011).

Parlamendivälised teaduseksperdid hindasid pilootprojekti tulemusi nii paljutöötavateks, et sellele asuti otsekohe jätku kavandama. 1988. aasta eel- arves reserveeriti parlamendi halduskomisjoni otsusega sihteraldis kolmeaas- tase kestusega suulise ajaloo projekti käivitamiseks. Projekti teostamiseks palgati uurija ning tema tegevust juhendas rahvasaadikutest, teadlastest ja parlamendiametnikest koosnev juhtrühm. Projekt jätkus veel kolm aastat, 1995. aastani, mil suulise ajaloo koguga seonduv töö määrati parlamendi raa- matukogu kohustuseks. Praeguseks on suulist ajalugu Soome endistelt rah- vasaadikutelt kogutud 25 aastat. Rohkem kui 340 intervjuust koosnev kogu käsitleb rahvusvahelises võrdluses ainulaadselt pikka aega, kogu on ulatuslik ja hoolikalt säilitatud. Materjal asub parlamendi arhiivis, kus uurijad saavad seda kasutada eriloaga.

Seega sai suulise ajaloo projekti käivitamine võimalikuks 1980. aastail, kui teadlaste algatus jõudis tänu teatud isikute (professor Marjatta Hietala ja riigi- teaduste magister Jukka Luukkanen) aktiivsusele parlamendi raamatukokku. Projektile oli võimalik saada riigieelarveline rahastamine, kuna majanduskasv tõi riigieelarvesse lisasummasid. 1990. aastate majandusliku madalseisu ajal oli küll oht, et projekt katkeb. Sealjuures avaldati parlamendi raamatukogu- le survet intervjuude tegemist vähendada või ettevõtmine täiesti külmutada. Hariduskomisjonis tegutsevad rahvasaadikud aga asusid 1993. aastal inter- vjuude jätkamist toetama (SiVM 10/1993, intervjuu 222). Paar aastat hiljem, kui suulise ajaloo koguga tegelemine määrati raamatukogu kohustuseks, vähenes iga-aastaste intervjuude hulk kümnekonnani. Parlamendi suulise ajaloo alast tööd takistas majandusliku surve kõrval ka institutsioonile omane küllastumis- punkt, kus projekti esialgsed eesmärgid loeti juba saavutatuks ja ametnike huvi keskendus päevakohasematele probleemidele (Seldon & Pappworth 1983: 123).

Soome teadusringkonnad on suulise ajaloo kogumist parlamendis toetanud, ehkki suulise ajaloo allikaväärtuse kohta avaldatakse pidevalt kahtlusi ja krii- tikat. Akadeemilist toetust on motiveerinud huvitava allikmaterjali loomine, kuid osalt on suulise ajaloo kogumist soosinud ka teadlaste tööhõivet suuren- dav efekt: projekti algusest saadik on intervjuueerijateks Ajaloo Seltsi kaudu värvatud ajaloolased. Intervjuueerijaid on kokku 15, kellest enamkogenud on intervjuueerinud rohkem kui sadat endist saadikut. Teadusringkondade tuge on teadlikult ära kasutatud suulise ajaloo projekti legitimeerimiseks ja sta- biliseerimiseks. Intervjuueerijate akadeemilist staatust on mainitud näiteks asjatundlikkuse garantiina, kui intervjuueeritavatega on ühendust võetud kir- ja teel. Teaduslikkusele apelleerimine on eliidi mälestuste kogumisel üldine

strateegia (Seldon & Pappworth 1983: 62–63; Abrams 2010: 162; Mykkänen 2001: 112–114).

Rahvusvaheline võrdlus näitab, et enamasti on parlamendiliikmete mälestusi kogutud suhteliselt lühikest aega kestnud projektide raames (Graae & Hietala 1994: 37–47; Nilsson 2009). Praegu leidub võrdluskõlblikke käimasolevaid projekte Rootsis, Suurbritannias ja Austraalias. Rootsi Riigipäeva arhiivis on kokku 64 rahvasaadikutega tehtud intervjuud, Briti Raamatukogus on neid 30 ja Austraalia Rahvusraamatukogus 75. Norra juba lõppenud suulise ajaloo projekt kaasas 41 poliitika- ja majanduselu eliidi esindajat.² Kvaliteetset suulise ajaloo kogumist peetakse kalliks, projekti käivitamine on osutunud raskeks ja selle tööga pidevaks tegelemiseks ei ole jätkunud vahendeid. Uurimisalast koostööd rahvusvaheliste suulise ajaloo projektide toel on seniajani tehtud vähe. Oleks siiski oluline arendada rahvusvahelist koostööd ning tugevdada erinevate poliitiliste süsteemide ja keskkondadega seonduva suulise ajaloo uurimist. Poliitikategelaste suulise ajaloo võrdlev uurimine annab uut teavet selle kohta, kuidas ühes või teises riigis luuakse või muudetakse minevikulugu, lähtudes poliitilise ajaloo etappidest ja tegelastest. Ühtlasi saab küsida, mil määral avaldub rahvusvahelises kõnesolevas minevikuloos. Näiteks, kas riiklikud ja rahvuslikud arusaamad on seotud pigem kohaliku kultuuriga või ületavad need riigipiire koos poliitilise mõtteviisiga?

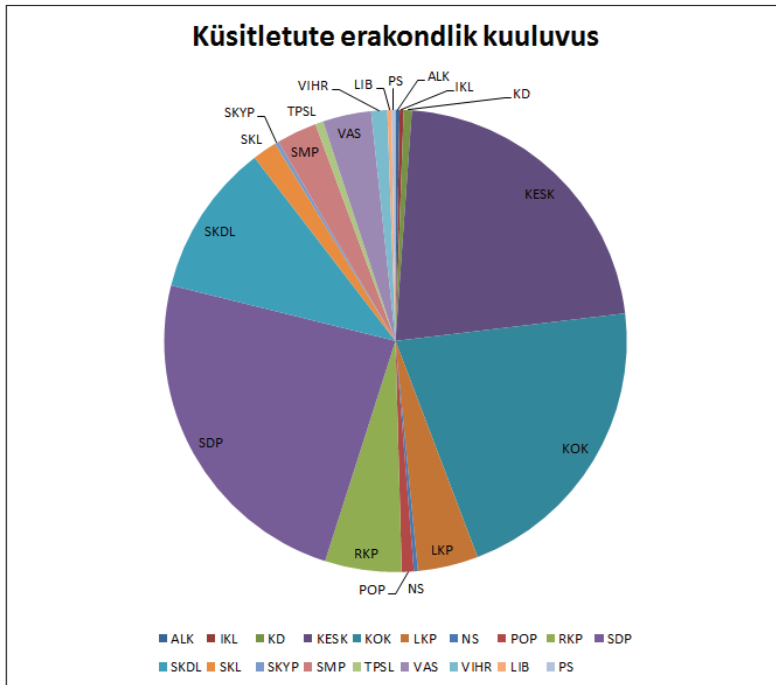
Suulise ajaloo kogumise institutsionaalne raam

Ehkki Soomes on rahvasaadikute suulist ajalugu salvestatud ainulaadselt suures mahus, on seda uurimustes siiski vähe kasutatud. Peamiselt on piiratud teiste allikmaterjalide põhjal loodud uurimuste täiendamisega (vt nt Niinistö 1998; Isohookana-Asunmaa 2006; Ollila 2007). Nüüd oleks uurijate ülesanne tõestada, et lisaks suulise ajaloo intervjuude säilitavale funktsioonile on see kogu erakordselt viljakas uurimisallikana, mis on ka üks siinse artikli eesmärke.

Alustame allikmaterjali loomise tingimustest. Mainisime, et endiste rahvasaadikute suulist ajalugu on kogutud parlamendi raamatukogu egiidi all. See raamatukogu on rahva demokraatliku institutsiooni – seadusi kehtestava parlamendi – osa. Milliseid plusse ja miinuseid võib näha suulise ajaloo alases tegevuses, kui see on organisatsiooniliselt seotud riikliku institutsiooniga? Eespool oli juttu ka tegevuse ühest tähtsamast tingimusest, eelarvest. Senise rahastamise seotus raamatukogu eelarvega on taganud kogumise erakordse jätkuvuse. Tegevuse parlamentaarne juhtimine on kaasa toonud selle, et suulise ajaloo kogumisel järgitakse erakondlikku ja piirkondlikku võrdsust, millega

on ka suhteliselt hästi toime tulnud (vt joonis 1). Peab arvestama sellega, et väikesed erakonnad ei saa esindada end samal määral kui suured. Oluline tegur on veel see, et parlamendi raamatukogu on endistele rahvasaadikutele tuttav ja usaldusväärne koht. Nad teavad, et seal kantakse hoolt intervjuudes sisalduvate andmete kaitsmise ja kasutamise eest. Seos parlamendiinstitutsiooniga on taganud selle, et endised saadikud (peale üksikute erandite) on intervjuu-ettepaneku vastu võtnud. Sõltumatud iseseisvad uurijad, kellel ei ole institutsiooni tuge, peavad oma uurimuslikke huvisid üksikasjalikumalt põhjendama, kui nad võtavad ühendust poliitilisse eliiti kuuluvate intervjueritavatega (Seldon & Pappworth 1983: 62; Mykkänen 2001: 112–114).

Joonis 1. Intervjuueeritud saadikute erakondlik jagunemine.³

Allikas: endiste rahvasaadikute suulise ajaloo arhiiv, parlamendi raamatukogu.

Intervjuude helisalvestised on parlamendi stenogrammitalituses tekstideks ümber kirjutatud. Litereerijate põhitöö on parlamendi täisistungite steno-

grammide väljaandmine trükistena. Sellisest põhitöökogemusest johtuvalt jääb parlamendi tööst jälg ka intervjuude litereeringutesse, mille arusaadavust ja loetavust on väikeste tekstimuudatustega parandatud. Litereering on alati algupärase salvestise tekstiline tõlgendus, mis ei sisalda intervjuu ajal toimunud vastastikuse suhtlemise kõiki nüansse (vrd McMahan 2000 [1998]: 11, 107–108). Vajaduse korral saavad uurijad kasutada intervjuude algupäraseid helisalvestisi. 2012. aastal digitaliseeriti kõik varem C-kassetidele salvestatud endiste saadikute intervjuude heliülesvõtted ja muudeti need elektroonilisteks failideks.

Parlamendi rolli suulise ajaloo alases tegevuses võib suhtuda ka kriitiliselt, pidades seda institutsiooni-poolseks võimu ärakasutamiseks. Suulise ajaloo alase tegevuse rahastajatena jagavad rahvasaadikud ühiskonna vara neisse valdkondadesse, mis tõstavad esile rahvasaadikute tähtsust demokraatlikus ühiskonnas. Ühtlasi määratakse ära, mis on poliitilises tegevuses tähtis, meeldejätmist väärt ja riiklikult oluline. Parlamendi suulise ajaloo alane tegevus tugevdab eelduslikult institutsiooni, mis avaldub näiteks ka hariduskomisjoni hinnangus:

*Endiste saadikute suulise ajaloo alase materjali kogumine on aruandeaastal taas jätkunud. Komisjon peab seda **demokraatia ajaloo talletamise seisukohast tähtsaks** (SiVM 2/2011).⁴*

Institutsiooni heatahtlikkus kriitilisust õigupoolest ei välista. Endistelt saadikutelt kogutud suuline ajalugu on kõigest tegelike uurimuste “tooraine”. Poliitilise eliidi esindajad jätavad endast harilikult maha hulgaliselt kirjalikke allikaid, alates dokumentidest ja lõpetades avaldatud mälestustega (Teräs 2011). Poliitiliste tekstide seas võib suuline ajalugu kirjalike allikate põhjal loodud pilti poliitilisest tegevusest nii täiendada kui ka kahtluse alla seada (Waldemarsson 2007: 10; Wiberg 2012).

Institutsioon kontrollib tõlgendusi kaudselt: ta annab intervjuude uurimiseks kas loa või keeldub seda andmast. Parlament usaldab siin akadeemilist institutsiooni, mille liikmetelt (vähemasti juba diplomitöö kirjutajatelt) eeldatakse, et nad tunnevad piisavalt hästi teaduslikke mängureegleid ja eetikat. Kasutuspiirangutega on püütud takistada intervjuude konfidentsiaalse sisu väärkasutust ja levimist ajakirjandusse või sotsiaalmeediasse. Kasutusreeglid ei eelda intervjuueeritava isiku varjamist, sest intervjuudes on püütud lisada poliitikute ütlustele isikupära. Sellegipoolest on igal intervjuueeritaval olnud õigus piirata oma intervjuu kasutamise õigust (vrd Waldemarsson 2007: 9–10; Pekonen 2011: 225, viide 3; Norrbin 2004: 216, viide 18).

Suulise ajaloo alase tegevuse kaudu püüab parlamendiinstitutsioon talletada rahvasaadikute häält tulevastele sugupõlvedele. Ehkki nii loodud mater-

jal ei ole avalik, on tõenäoline, et tulevastel aastakümnetel antakse laiemale uurijate ringile järk-järgult suuremaid võimalusi selle kasutamiseks. Seda ei ole küll avalikult nii välja öeldud, kuid teadmine intervjuude avalikustamise võimalikkusest tulevikus ei saa intervjuuolukorda mõjutamata jätta. Võib ka arutada selle üle, kellele endised rahvasaadikud intervjuud andes räägivad: kas sõltumatutele spetsialistidele, kunagi neile tööd andnud institutsioonile või kogu rahvale. Teisisõnu hõlmab institutsiooni mälu küsimus nihästi ühist arvamust kui ka üleskutset, et iga intervjuueeritav peaks endise saadikuna ise hindama, mis on säilitamist väärt (vrd Linde 2009).

Parlamendiinstitutsiooni haare ei tarvitse rahvasaadiku pensioniaastatel lõdveneda. On endisi saadikuid, kes kogevad kohustust täiendada intervjuude kollektiooni, kui neid saadikuna tegutsemise ajal hästi teeninud institutsioon seda palub. Osa intervjuueeritavatest saavad intervjuu tegemise ajal saadiku-pensioni või rahalist toetust, sellest tekkiv tänuvõlg võib mõjutada intervjuus kõneldavat. Kogu eluteed hõlmavat pikka isikuintervjuud võidakse pidada ka poliitikast loobunute uut identiteeti loovaks tugiteenuseks, mida pakub seesama parlamendiinstitutsioon. Pärast poliitikaastaid tugevdab endiste rahvasaadikute ühtekuuluvust näiteks tegevus neid siduvas ühenduses *Veteraanikan-sanedustajat ry*, mille ürituste korraldamist parlament toetab. Elukutseliste poliitikute omavaheline kollegiaalsus mõjutab samuti isikutega seotud aspekte, mis intervjuudes jutuks tulevad: üllatavalt harva kasutatakse võimalust tõrvata poliitilisi konkurente. Ilmneb taas, et individuaalsed meenutused on osaliselt ühiskondlikult reguleeritud (vrd Makkonen 2006: 248).

Intervjuueeritavate valik on suulise ajaloo alases tegevuses tavaline võimu ärakasutamise ilming. Endisi rahvasaadikuid on praegu elus üle kolmesaja, neist suudetakse aasta jooksul küsitleda 10–15. Valiku tähtsaim kriteerium on olnud parlamendistaaž ja ülesannete tähtsus sel ajal (näiteks ministriamet). Projekti algetapil intervjuueeriti vaid neid rahvasaadikuid, kes olid olnud parlamendis vähemalt kaks nelja-aastast perioodi. Püüe intervjuuerida kogenumaid rahvasaadikuid on igati põhjendatud, sest eeldatavasti oli neil poliitikukarjääri pikkuse tõttu rohkem võimu. Võttes arvesse, et just eakamate saadikute hulgas oli naisi vaid mõni üksik, on naissoost intervjuueeritavate osakaal (27%) kogu intervjuukorpuses põhjendatult väike. Siiski tasub intervjuuerida ka ühe ametiaja parlamendis olnud rahvasaadikuid, sest nemad ei ole jõudnud institutsionaliseeruda või kogenumate parlamendiliikmete kombel omaks võtta institutsiooni väärtushinnanguid. Mida kõrgemale eliidi liige oma institutsioonis tõuseb, seda rohkem hakkavad tema üldised seisukohad meenutama organisatsiooni ametlikku sõnumit (Mykkänen 2001: 119). Seega võib lühikest aega parlamendis olnud lihtliikme intervjuust saada rohkem isiklikke ja värskeid vaatenurki, mitte ametlikke seisukohti.

Arutelupidepunktid intervjuudes – diskursused ja positsioonid

Kui suulist ajalugu on juba pikemat aega kogutud ja alal hoitud parlamendiinstitutsiooni algatusel, tasub juurelda selle üle, milliseid eelhäälestusi ja näidisdiskursusi on selline kontekst intervjuudesse kaasa toonud. Matti Hyvärineni (2010: 114) sõnusi: kas selles seoses ilmnevad intervjuudes lugude esitamise teatud traditsioonid või millisest üldisest lugude esitusviisi-keskkonnast üksiklood võrsuvad? Parlamendi tegevust reguleerib kehtestatud kord, millele lisanduvad rahvasaadiku tegevuse kohta avaldatud memod ja käsiraamatud (Parlamendi meespea 1972–1995; Rahvasaadiku käsiraamat 1999–). Kirjutamata reegleid omandatakse suhtluses kogenumate saadikute, ametnike ja valvetöötajatega. 1980. aastatest alates viib uusi rahvasaadikuid tööga kurssi parlamendi kantselei (Ollila 2007: 33–34). Parlamendis loodud ja vahendatud teadmised kujundavad intervjuude institutsionaalse taustaloo, mida intervjuudes püütakse muuta isikukessemaks. On intervjuueeritavaid, kes rahulduvad sellega, et kordavad institutsiooni vahendatud üldisi seisukohti (nt “tegelik parlamenditöö toimub komisjonides”). Teised aga ei ole ka saadikutena olnud institutsioonide juhitud. Sellegipoolest on ka isiklikel mälupiltidel ühiskondlik taust, sest institutsioonid kujundavad oma liikmete mälestusi (Mary Douglas Makkonen 2006 järgi: 248–249).

Suulise ajaloo intervjuuolukord on kogemuse poolest ainulaadne. Poliitikud on oma karjääri kestel harjunud andma päevapoliitilisi kommentaare ja ka isiku-intervjuusid, kuid vaid mõni üksik on andnud mitu tundi kestva ja kogu elust jutustava intervjuu. Intervjuu andmise ajal ei ole parlamendist lahkunud rahvasaadik enam osaline parlamentaarsete otsuste tegemises. Kuid vahel on ka nii juhtunud, et kord juba intervjuueeritud endine saadik on uuesti parlamenti valitud. Kas nemad annavad intervjuu “väljaspool” võimul olijate ringi, esitades oma eluloo, mida poliitika “üksnes” varjutab või asetavad nad meenutamise käigus ennast tagasi poliitilistele ametikohtadele, erakondadega seotud poliitilise retoorika viljelejateks? Või teeb seda kõike nendega intervjuerija? Kas intervjuu kestel tekkinud positsioonid põhinevad vastastikustel läbirääkimistel: mismoodi vestlus kulgeb või saab teatud suuna? Need intervjuu dialoogilisuse ja võimuga seonduvad positsiooni-analüüsi küsimused on huvipakkuvad suulise ajaloo uurimise seisukohalt. (Vrd Pöysä 2009; 2010; Harré & van Langenhove 1999: 1–31.)

Parlamendi suulise ajaloo alase tegevuse säilitav funktsioon avaldub ühtlasi intervjuu üldisemas ülesehituses ja rõhuasetustes. Intervjuerijad on kasutanud projekti käivitumisest saadik sama küsitlusraami, mida 2010. aastal uuendati. Suulise ajaloo kogumine ei lähtu praktilistest uurimisküsimustest,

rahvasaadikute elutee pöördeid püütakse temaatilises intervjuus talletada võimalikult kõikehõlmavalt. Intervjuuraam tugineb kronoloogilisele põhimõttele: intervjueeritavat palutakse kõigepealt rääkida oma lapsepõlveperest ja poliitilisest kasvukeskkonnast, mõjutustest ja eeskujudest. Pärast seda võetakse käsile parlamendi teema ja laiemalt see, kuidas poliitika sai osaks intervjueeritava elust. Intervjuude põhirõhk langeb intervjueeritava saadikuaastate tegevusele. Siin küsib intervjuuerija võimalikult üksikasjalikult intervjueeritava arengu kohta, lähtudes tema poliitikuaastatele omasest poliitilisest atmosfäärist. Ühtlasi palutakse veteransaadikul meenutada plaanikohast (või ka ootamatut) lahkumist parlamendist ja kirjeldada sellele järgnenud eluperioodi. Intervjuu lõpus antakse küsitletavale võimalus sõnastada, milline võiks olla tema poliitiline testament ja mida ta arvab käsilolevast suulise ajaloo projektist (Graae & Hietala 1994: 106–108; Ollila 2007: 160). Ehkki temaatilised intervjuud on mitmekülgsed ja pikad (keskmiselt umbes kuus tundi, vajaduse korral toimuvad need mitmes osas), püsib nende tulemusena sündinud ainestik siiski üldisel tasandil, erinevalt rangelt piiritletud intervjuuprojektidest, mis võimaldavad teatud faktide kogumisse põhjalikult süveneda.

On selge, et poliitikute intervjuudega seonduvad eetilised küsimused tuleb täpselt läbi mõelda, sest intervjuude käigus võib ilmnedas asju, mille avalikustamist ei taheta. Teisalt on intervjuu üks eesmärk saada võimalikult palju sellist teavet, mida ei ole dokumentides talletatud. Sel juhul tuleks saadikuid innustada avama just nimelt “salajast” poliitilist tegelikkust. Kuna materjal ei ole avalikult kättesaadav, peab selle kasutamiseks koostama uurimiskava ja hankima raamatukogu juhatajalt materjali kasutamise loa. Nende takistuste tõttu on seda materjali siiani uurimustes väga vähe kasutatud. Võib-olla kardavad paljud intervjueeritavad ka oma nime sattumist ebasoodsasse valgusse. Kuid suulist ajalugu uurides on võimalik esitada lähtematerjali väga mitmel viisil, kusjuures avaldatavatest uurimustest võib saadikute nimed ka välja jätta (vt eetiliste küsimuste kohta nt Kuula 2006).

Rahvasaadikute suuline ajalugu poliitilises kultuuris

Oleme eespool näidanud, et rahastajate vaatepunktist on võimuesindajate suulise ajaloo väärtuseks peetud demokraatia ajaloo talletamist. Eeskätt kultuuriuurimises on kõnesolev kogu väärtuslik ka poliitilise kultuuri uurimise seisukohalt. Endiste saadikute suulise ajaloo talletamine seostub ühtviisi kutsetraditsioonide kogumisega, sarnaselt näiteks kirjanike või arstide ametit käsitlevate intervjuudega. Elukutseliste poliitikute rühma ei saa pidada homogeenseks jutustajate rühmaks, mis esindab üht koherentset poliitilist

kultuuri. Pigem toovad isiklikud kogemused esile poliitilise kultuuri eri tahke. Selles mõttes võib poliitikute rühma mõista kui rahva üht, mitmeid vaatenurki esindavat mudelit.

Poliitilise kultuuri suuline ajalugu on eraldi valdkond, mida saab uurida paljudest lähenemisviisidest lähtudes.⁵ Ei ole aga enesestmõistetav, millele poliitilise kultuuri mõiste igal üksikul kasutusjuhul viitab. Meedias peetakse poliitilise kultuuri all tavaliselt silmas parlamendi tegevust kirjeldavaid käitumisviise, poliitikute (õigeid) esinemistavasid üldsuse ees ja arusaamisi sellest, kuidas on poliitilise otsustajana õige või vale toimida. Rahvasaadikute ja ministrite käitumist jälgitakse meedias eeskätt valitseva poliitilise kultuuri etiketi raamistikus.

Riigiõpetusalase poliitilise kultuuri juured ulatuvad Gabriel A. Almondi ja Sidney Verba 1963. aastal tehtud intervjuu-uurimusse *The Civic Culture*, milles ühiskonna poliitilisuse mõistmisel lähtuti viie riigi kodanike seisukohtade ja arvamuste analüüsist. Selles uurimuses määratleti poliitilise kultuuri mõiste riigile omasele tüüpilise poliitilise kultuuri kaudu, kuigi tunnistati, et selle uurimiseks kasutatavate meetoditega on probleeme. Nüüdisajal uuritakse poliitilist kultuuri kogu maailmas kui moderniseerimise raames toimuvat dünaamilist protsessi. Vastuseid otsitakse näiteks küsimustele, milline on kodanike poliitiline käitumine ja suhtumine demokraatiasse võrdlevalt maailma eri osades (vt Dalton & Klingemann 2007; Dalton 2006). Suulise ajaloo uurimises tuntakse huvi nii elukutseliste poliitikute kui ka kodanike poliitilise kultuuri vastu (vt Latvala 2013a; 2013b).

Soomes ei ole “poliitilise eliidi” suulise ajaloo uurimisel varem jälgitud seda, kuidas intervjueeritav ja intervjuerija võtavad intervjuuolukorras kas võimu omaja või sellest ringist väljapoole jääva jutustaja positsiooni. Samuti seda, millest õigupoolest räägitakse, kui kõneaineks on võim: mil viisil avatakse intervjuudes võimu ja selle kasutamisega seotud mõisted? Intervjuu-materjali kõikehõlmav kaardistamine eeldab intervjuude süstemaatilist läbitöötamist ning teemade kodeerimist nende jutustuslikkuse ja tähenduse määramiseks (vt Mason 2002; Hyvärinen 2010: 115.) Praktikas tähendab see intervjuude kuulamisel keskendumist võimust rääkimisele, et eritleda võimuteemalised kategooriad ja assotsiatsioonid. Selles protsessis on oluline pöörata tähelepanu intervjuerija rollile intervjuu käigus loodava teabe olemuse kujunemisel. Siinses artiklis keskendume eeskätt intervjuerija keelelistele võtetele, mille abil ta intervjueeritavat võimu ja rahva suhtes positsioneerib, kuid edaspidi on Pauliina Latvala eesmärgiks (paarisaja endise rahvasaadiku intervjuu põhjal) rühmitada positsioneerimise kategooriad, mida meenutamise käigus luuakse.

Intervjuudest ilmneb, et erinevalt küsitlejatest ei ole saadikud intervjuuks valmistunud nii, et neil oleks eelnevalt mõttes valmis sõnastatud lugu, mida

intervjuerija tuleks lihtsalt salvestama ehk “varasalve üles noppima”. Intervjuus sündiv intervjuu-jutustus koosneb mitmesugustest kõneliikidest ja tekstitüüpidest. Harva on tegemist tervikliku eheda jutustusega, sest intervjueritav pakub kirjeldusi ja seletusi ning lisab loo põhistruktuuri nii vastulugusid kui ka võimalikke raamlugusid (vrd Hyvärinen 2010.) Endiste saadikute intervjuudes on eeskätt 2010. aastail lisaks saadikute üldistele arusaamadele võimu ja saadikute vahelistest suhetest sihipäraselt küsitud ka saadikute endi nägemust võimulolijate rühma kuulumise kohta. Neid on palutud täpsustada, millisena nad ise võimu kogesid või kas nad seda üldse kogesid.

Intervjuu üldkava paljudes alalõikudes leidub küsimusi isikliku võimukäsituse kohta eeskätt järgmistelt teemadelt: Soome demokraatia teostumine ja võimulolemise tasandid (rahvalt ehk valijatelt saadud volitused, kogemused); saadikute suhted “tavaliste erakonnaliikmetega”; parlament kui demokraatia teostamise keskkond; Soome demokraatia avatus; “maa kombed”; saadikute suhted regionaalpoliitikaga ning saadikute ja riigi suhe. Uurija eesmärgiks on välja selgitada, milliseid võtteid intervjueritav kasutab, et küsimustest tulenevatest positsioneerimistest keelduda, neid ümber lükata ning uusi paigutusi välja pakkuda.

Võimuteema analüüsinäiteid

Positsioneerimise (või paigutamise) all peetakse silmas teadlikult või ebateadlikult loodud võtteid, mille abil isikut kirjeldatakse. Positsioone võib vaadelda vestluses osalejate valikuna, mis kujundavad jutustuse konteksti. Rom Harré ja van Langenhove (1999) järgi võib isik valida objektiks nii iseenda kui ka kellegi teise (*self-positioning, other-positioning*). Valitud jutustajapositsioonide rõhutamine võib olla püüd jutustust kontrollida, esitada kõnesolevat teemat teatud rõhuasetustega, vältides ühtlasi mingit muud lähenemisnurka. Just kogemuse rõhutamine uurimuses annab võimaluse kasutada positsioneerimisteooriat, sest teatud stereotüüpidele taandatavate rollisuhete eritlemisest lähtuv klassifitseerimine on liiga jäik. Jyrki Pöysä (2009: 317) võtab selle mõtte kokku nii: “indiviidide maailma peegeldab kõige paremini *keeles* esinduv sotsiaalse tegelikkuse konstrueerimine.”

Jälgides võimuga seotud küsimuste variante, mida intervjuerijad esitavad, võib täheldada, et teemadele saab läheneda mitmeti. Osa intervjuerijatest alustab tavaliselt teemade kaardistamisest: millised eelnevad kujutlused olid saadikul võimust, kui ta alustas tööd parlamendis. Seejärel usutleb, kas need kujutlused on aastate jooksul muutunud. Siin näib intervjuerija eelduseks olevat arusaam, et saadikul on võim. Üleminek üldise võimu teemalt võimu

kogemise teemale toimub dialoogilise strateegiana, kus intervjuerija suunab saadikut võimu ja võimul olemise erinevate tahkude üle arutlema. Näiteks ühele Roheliste endisele rahvasaadikule 2000. aastal esitatud küsimuses tuginetakse esmalt üldisele ettekujutusele poliitiku (mitte rahvasaadiku) rollist võimuesindajana. Seejärel positsioneeritakse poliitik eeldusele tuginevalt võimu omajana:

*Kuidas käsitlete niisugust sõnapaari nagu poliitika ja võim? **Öeldakse, et poliitikutel on võim, ja kindlasti tunneb iga poliitik teatud määral, et tal on võimu.*** (Intervjuu 226.)⁶

Poliitikud on üldiselt harjunud väitlema, mistõttu nad suudavad eelduse, nagu oleks rahvasaadikutel võim, kas ümber lükata, küsimuse ümber sõnastada, esitada vastuküsimusi või määratleda võimu erinevaid aspekte. Et uurida võimu omamise kogemust, võib esitada ka eitava küsimuse, näiteks: “Kuidas käsitlete selliseid mõisteid nagu poliitik, võim ja võimu omamine?” Ja jätkata: **“Kas Teie ei ole kogenud, et Teil on võim?”** (Intervjuu 308.)

Intervjuerijad käsitlevad võimuteemat ka teistsuguste seostega, näiteks võim ja vastutus. Kirjeldatud semantilise võrgustiku tekitamine võib eemaldada näiteks negatiivseid tähendusvarjundeid. Töömoraali seisukohast on võim positiivne, sest sellega kaasneb palju vastutust, erinevalt näiteks “räpasest” võimu ärakasutamisest ja võimu ahnitsemisest. Intervjuerijad kategoriseerivad saadikuid veel diskursiivsete valikute abil, nimetades neid intervjuu käigus parlamendi lihtliikmeteks, erakondade esimeesteks, naissaadikuteks, ministriteks, ühe ametiaja saadikuteks või teatud erakonna esindajateks, nii nagu järgmises näites:

*Kuidas käsitleksite selliseid mõisteid nagu poliitika ja võim, võimukandmine **noorsoomlaste rahvasaadikuna?*** (Intervjuu 306.)

Erakondlik positsioneerimine nõuab siin ühtlasi erakonna esiletoomist võimuhierarhias. Näiteks suurte ja väikeste erakondade nimetamine tekitab vastavaid ettekujutusi ja saadiku seostamine erakonnaga annab talle ka ühe või teise erakonna positsiooni, mis ei ole üksteise suhtes võrdsed. Allpool käsitleme positsioneerimise variante pisut üksikasjalikumalt.

1. Neutraalne positsioneerimine

Naissoost intervjuerijad moodustasid kõigist intervjuerijatest kümme protsenti. Üks intervjuerijatest uuris ettevaatlikult ja järkjärgult Soome Rahva Demokraatliku Liidu (SKDL) naisesindaja arusaamu võimuvolitustest:

Seoses sellega pakuks ühtlasi huvi analüüsida niisugust võimu käsitust **ka rahvasaadiku** seisukohast. Kas panite ise tähele, et selline rahvaesindaja staatus **annab teile omal moel võimu juurde**, ja kuidas peaks saadik sellesse suhtuma?

– Loomulikult **annab rahvaesindajaks olemine võimu juurde** – a) näiteks valdade ja vallaelanike seisukohast, sest ta loob seadusi ja vald on kohustatud riigivõimu kehtestatud seadusi täitma. Kuid **isiklikku võimu see selles mõttes õnneks juurde ei anna, see on rühmavõim**, sest parlament tegutseb enamuse otsuste alusel. Enamus moodustub niisiis ühtviisi mõtlevatest isikutest, mitte alati niivõrd poliitilistest rühmadest, vaid isikutest, kellel on mingis konkreetses asjas samasugune seisukoht, ja selles mõttes on see võim. Kui aga juhtub, et valitsuse koosseis on selline, et see saab oma seisukohtade toetajaks parlamendi enamuse, siis on see juba ka **parlamendi võim** – kahjuks, sest see võib muutuda ka rahva tahte vastaseks, nagu näiteks praegu. (Intervjuu 124.)

Vastusest võib näha, et algul tunnistab intervjuueeritav kõhklusteta üldisel tasemel teostuva võimu olemasolu. Selles etapis ei näe ta siiski isikliku võimu tasandit, vaid kogunud võimukandjana seab ta seadusi loova rahvasaadiku ja riigivõimu vastamisi vallaelanikega. Järgmises lauses läheneb intervjuueeritav küll isikliku võimu teemale, kuid ei räägi ikka veel enda kogemustest. Lausest ilmneb siiski, et tema hinnangul on hea, et võim on rühma-, mitte isikuvõim. Põhjenduseks toob ta parlamendi tegevusest võetud enamuse põhimõtte. Kolmanda tasandina toob vastaja esile parlamendi võimu, mis ei ole alati rahva vaatepunktist neid soosiv. Intervjuueerija täpsustav küsimus liigub neutraalselt positsioneerimiselt võimuihalust eeldavale positsioneerimisele:

Aga kui ma nüüd küsiks in veel **isikliku tasandi kohta**, kas rahvasaadiku staatusega võib olla seotud **soov võimu omada – see võib ju olla ka täiesti positiivne?** Kuidas olete **Teie** seda kogunud?

Mina kogesin seda võimuna sellisel viisil, et julgesin vallaelanike asjus, mitte kellegi eraasjus, minna näiteks elamuameti või panga juhataja jutule. See on mulle antud võim, et mind kui teatud institutsiooni liiget ära kuulati ja mina sõandasin esitada üksikvalla või isegi üksikisiku probleeme. Näiteks seoses metsa müüügiga, Aso peadirektori juures ja nii. Ma kogesin, et saan teha midagi kodanike heaks, **kuid ei saa võimu ära kasutada iseenda heaks**. Need olid asjaajamised valdade ja majandusettevõtete heaks, kes vajasid näiteks kas a) mingisugust luba või b) raha. (Intervjuu 124.)

2. Võimuihalust eeldav positsioneerimine

Üks kahest kõige rohkem intervjuusid teinud isikust küsis Keskerakonna mees-rahvasaadikult kolm aastat pärast saadikuperioodi lõppemist võimukandmise kogemuse kohta pisut provotseerivalt:

*Kas kogesite, et Teie käes on võim? **On poliitikuid, kes naudivad võimu omamist.** (Intervjuu 301.)*

Küsimuse lõpuosa moodustav väide annab intervjuueeritavale näiliselt loa tunnustada, et võimukandmisest võib tunda mõnu. Võim positiivse nähtusena on Soome poliitilises kultuuris sageli marginaalne diskursus, pigem tuleb kõne alla *võim korrumpeerib* mudel:

*Minu suhtumine võimu omamisse ja poliitikasse toetub küll täielikult praktilisele pinnale. Mina toetusin oma tegevuses **laiadele massidele, minuga võtsid ühendust tavainimesed, vallad, ettevõtjad, pensionärid ja teised.** Sealt ma rajasin oma õigustekaitsmise teed, püüdsin pealinna piirkonna mitmesugustes ametiasutustes, ministriumides ning ametites ajada inimeste asju ja esindada neid. Ma ei ole end kunagi tõeliseks erakonnapoliitikuks pidanud. Oli isegi nii, et kui olin viimast ametiaega parlamendis, ütlesin kodukandis suurel üritusel rahvale, et esindan teid neljandat korda Helsingis, kuid ei ole parlamendis teinud ühtki erakonnapoliitilist sõnavõttu, vaid olen tegeleenud teie asjadega. See asjadega tegelemine põhines suure osas ka sellel, et kontaktialasid oli erinevatel mõjutustahkudel üsna laialdaselt. Nende hulgas oli palju selliseid tegijaid, kelle abiga sai korda aetud palju kodukandi Põhja- ja Ida-Soome asju. (Intervjuu 301.)*

Paar aastat varem intervjueeris sama isik parlamendist lahkunud Soome Maa- partei rahvasaadikut. Tema puhul on küsimuse asetuse märgatavalt teistsugune, sest rõhutatud ei ole mitte rahvasaadiku, vaid rahva kogemusi:

*Poliitik ja võim, võimu omamine, vastutus ja muu selline. **Kas rahvas tunneb, et poliitikud kasutavad võimu valesti,** et nad ei võta endale vastutust oma otsuste eest ja nii edasi?*

Sellise rõhuasetuse põhjusi võib otsida erakonna mainest, aga eriti intervjuueeritava isa sõjajärgsetel aastakümnetel välja kujunenud kuvandist kui “unustatud rahva kaitsjast”, keda sama intervjuueerija on suulise ajaloo arhiivi jaoks samuti küsitlenud. Intervjuueeritav vastas sellele küsimusele rahvast mõistvalt ja meediat kritiseerides:

Niisuguse pildi võib saada näiteks avalikel aruteludel, aga ma ei usu, et see päris nii on. Pilt, mis rahva hinnangutest sünnib ja antakse, on ju suures osas massiteabevahendite loodud. [---] Ma ei ole just eriti veendunud, et Soome rahvas oleks üldiselt seisukohal, et poliitikud on kelmid, et nad ei võta vastutust ja ahnitsevad ohjeldamatult endale nii palju võimu kui võimalik. Aga niisugune pilt võib avalikel aruteludel kergesti tekkida. (Intervjuu 282.)

2001. aastal intervjueris sama isik Vasakliidu esimeest, positsioneerides teda esmalt sõnapaari võim ja poliitik seose kaudu, kuid seejärel paigutas ta intervjueritava kogemuse eriti agressiivselt võimu omaja valda:

*Milliseid mõtteid tekitab Teis sõnapaar poliitika ja võim? Kindlasti tundsite ka ise, et Teie käes on võim. Erakonna esimehena **on peaaegu võimatu väita vastupidist**. (Intervjuu 246.)*

Vastusest näeme, et intervjueritav mõnab võimupositsiooni olemasolu ja sellega kaasnevate eesõiguste nauditavust, kuid pühendub rohkem sellele, et selgitada võimupositsiooni teisi tahke nagu vastutus, rasked otsustused ja ümbruskonnast saadav negatiivne tagasiside:

*Mina naudin poliitikas kõige rohkem seda tunnet, et olen asjade keskel, sündmuste keskel, et on lihtne saada teavet, infot. Olin asjadega hästi kursis. See rahuldab mind ja pakkus mulle naudingut. Kuid võim ise oli sageli niisugune, et pidin osalema otsustustes, mida üldiselt oli raske langetada. Olid need siis rahade kärpimisotsused või nimetamised, ükskõik mis. Ja vähemasti seda ma küll ei nautinud, sest siis sain ma selle võimul olemise eest nii palju vastu vahtimist, et see nüüd küll mingi võimu omamise nautimine ei olnud. Või kui langetasime ühiselt töötushüvitise kärpimise otsust, selline võim küll erilist naudingut ei paku – **siis koormas kõige rohkem see vastutus**. Mina ei ole seda **niinimetatud võimu** pärast seda, kui lõpetasin, mitte sugugi taga igatsenud. (Intervjuu 246.)*

Kolmas näide sama küsituleja intervjuudest, kus vastaja positsioon võimukasutajana tuuakse esile enne, kui isikule endale antakse võimalus küsimusele vastata, pärineb Rahvusliku Koonderakonna ministriga tehtud intervjuust:

***Te olete kindlasti tundnud, et olete võimul**, kuidas te suhtute võimu ja võimu kasutamisse? Ja millised mõtted teil seoses sellega on? (Intervjuu 292.)*

Vastuses seotakse võimulolemine kohustusega, seda ka teatud mõttes eba-kindlas toonis: Euroopa Liidu nõupidamistel ületas kohustus käsitletavaid

teemasid arutada neid volitusi, mis olid saadikutele õigupoolest antud. Selle teadvustamine, et langetatud otsuste eest tuleb igal juhul vastutust kanda, tuli intervjuus ka esile:

*Kui sellele mõeldes lähtuda oma sisemistest mõtetest, ja kui **öeldakse, et võim teatud määral hävitab ja haarab kaasa**, küllap selles on mingi tõetera selles mõttes, et kui Euroopa Liidu läbirääkimised jõudsid kõige otsustavamasse faasi ja tuli ära teha suuri asju, tuli kõnelda välisriikide esindajate ja EL volinikega, siis meil ei olnud küll alati volitusi rääkida neil teemadel, millest rääkisime. Mõtlesime sellele, et see töö tuleb nüüd lihtsalt ära teha. (Intervjuu 292.)*

Intervjueerija seadis nende näidete põhjal ministrid ja erakondade esimehed eelduslikult teistest rahvasaadikutest tugevama mõjuga positsioonidele, mistõttu ka vastustest võiks oletada, et võimu omamise kogemusi tunnistatakse. Osalt see nii ongi, kuid intervjueeritavad esitavad oma kogemust võimust mil- lenagi, mida ei tuleks kadestada.

Eeltoodud näited viitavad sellele, et nii võimuküsimust kui ka rahvaga seotud ja esindusteemasid käsitlevaid lugusid tuleks üksikasjalikumalt analüüsida. Suurt hulka tegureid, näiteks haridust, elukutset, iga, erakonda, saadikukogemust jne võrreldes avaneb tähenduste muster, mis näitab, miks võivad käsitused võimust võtta ühe või teise kuju. Kui rahvasaadikud pärast oma karjääri rõhutavad ülekaalukalt seda, et võim on negatiivne või et neil ei olnud võimu, siis tuleks uurida, kas see väide ei ole põhjustatud kultuurilisest keelekasutusest. Kas Soome poliitikute arusaamad võimust erinevad näiteks Rootsi või Austraalia poliitikute käsitustest ja kui see nii on, siis miks? Lähiajal oleks vaja interdistsiplinaarses uurimisrühmas läbi viia võrdlev uurimus, kus keskendutakse suulise ajaloo võtmemõistetele nagu võim, rahvas, rahvus ja sugupool, et sügavamalt mõista poliitilise kultuuri olemust.

Lõpetuseks

Parlament moodustab institutsionaalse raami sellele, mille piires on endiste saadikute suulist ajalugu viimase veerandsajandi vältel Soomes kogutud. Institutsiooni algatusel loodud ja säilitatav suulise ajaloo kogu erineb sõltumatutest intervjuuprojektidest mitme teguri poolest. Selles artiklis pöörati tähelepanu näiteks parlamendiinstitutsiooni võimule, suulise ajaloo kogumise jätkumise tingimustele ning institutsiooni ja intervjueeritavate, teisisõnu endiste rahvasaadikute omavahelistele suhetele. Uurimistulemused võimaldavad edaspidi

küsida, kas Soome kogemust saab võrrelda teiste parlamentide suulise ajaloo kogudega.

Seniste uurimistulemuste kohaselt võib väita, et intervjuueeritavate võimuga seotud keelekasutus ei moodusta neis intervjuudes ühtset diskursust. Ühtlasi esitavad ka intervjuueerijad võimuga seonduvaid küsimusi erineval viisil, tuues võimuga seonduvalt esile erinevaid eeldusi. Ametist lahkumise järel antud intervjuus seostub rahvaesindaja positsioon nii tema kogemuse ja sugupoole kui ka valitseva kultuurilise demokraatiamudeliga. Ilmneb, et võimu, mida tunnistati kogenud olevat, esitatakse retooriliselt pigem negatiivse kui positiivsena juhtudel, mil räägitakse üksikisiku tasandi võimust. Intervjuude alusel võib rahvasaadikud võimu kogemise erinevuste põhjal jaotada kolme rühma. Esimeses rühmas positsioneeruvad rahvasaadikud mitmetel põhjustel võimu omamisest väljapoole. Teist rühma iseloomustab see, et võimu peetakse oluliseks ja tunnistatakse, et mingil määral on nad võimu omamist kogenud. Kolmandas rühmas seatakse kahtluse alla, kas rahvasaadiku positsiooniga üldse võimu kaasneb. Kuid võimu omamist peetakse võimalikuks, seostades seda näiteks vastutuse ja kontrolliga. Teema edasine uurimine pakub üksikasjalikumaid tulemusi, mis võimaldab avaldada võimu retoorilise positsioneerimise kohta täpsemat teavet.

Arhiiviallikatena on intervjuusalvestised osa Soome poliitilisest kultuurist, osa tuleviku tarbeks säilitatavast kultuuritraditsioonist, mis peegeldavad intervjuueerimisaegseid arusaamu ja tõlgendusi poliitika erinevatelt aladelt. Vastamist nõuab küsimus, kuidas kasutatakse arhiivis säilitatavaid intervjuusalvestisi tulevikus väljaspool teaduslikku uurimist, näiteks muuseumitöös. Näiteks Austraalias sisaldavad poliitilist minevikku tutvustavad näitused tüüpiliselt ka helilinte.⁷

Kommentaariid

¹ Eliidi uurimise kohta vt nt Odendahl & Shaw 2002.

² Norra ja Suurbritannia parlamendis toimunud kogumisprojektide kohta leidub teavet järgmistel veebilehtedel: <http://trove.nla.gov.au/work/36465648?q=text%3A%22Old+Parliament+House+political+and+parliamentary+oral+history+project.%22&c=music&versionId=46955077>, <http://www.historyofparliamentonline.org/about/latest-research/oral-history-project>, <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Om-oss/Aktuelt/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2012/Politikk-fra-innsiden>.

³ Soome erakondade lühendid (paksus kirjas märgitud erakonnad on esindatud praeguses parlamendis):

ALK – Alkiolainen eduskuntaryhmä (Alkiolaste parlamendirühm)

IKL – Isänmaallinen kansanliike (Isamaaline Rahvaliidumine)

KD – Kristillisdemokraatit (Kristlikud Demokraadid)

KESK – Keskustapuolue (Keskerakond)

KOK – Kokoomus (Koonderakond)

LKP – Liberaalne kansanpuolue (Liberaalne Rahvapartei)

NS – Nuorsuomalaiset (Noorsoomlased)

POP – Perustuslaillinen oikeistopuolue (Konstitutsiooniline Paremerakond)

RKP – Ruotsalainen kansanpuolue (Soome Rootsi Rahvapartei)

SDP – Sosiaalidemokraatit (Sotsiaaldemokraadid)

SKDL – Suomen kansan demokraattinen liitto (Soome Rahva Demokraatlik Liit)

SKL – Suomen kristillinen liitto (Soome Kristlik Liit)

SKYP – Suomen kansan yhtenäisyyden puolue (Soome Rahva Ühtsuspartei)

SMP – Suomen maaseudun puolue (Soome Maapartei)

TPSL – Työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattinen liitto (Töölise ja Väiketalunike Sotsiaaldemokraatlik Liit)

VAS – Vasemmistoliitto (Vasakliit)

VIHR – Vihreät (Rohelised)

LIB – Liberaalit (Liberaalid)

PS – Perussuomalaiset (Pölissoomlased)

⁴ Siin ja edaspidi paksus kirjas artikli autorite esiletõsted.

⁵ Soome mäluasutused, näiteks Soome Kirjanduse Selts ja parlamendi raamatukogu veteransaadikute suulise ajaloo arhiiv, on talletanud poliitilise kultuuri järgi aktiivselt üle erakonnapiiride. Lisaks sellele on paljude erakondade arhiividesse kogutud oma aktivistide ja muude tegelaste suulist ajalugu.

⁶ Siin ja edaspidi on esiletõsted näitetekstis artikli autoritelt.

⁷ Vt Austraalia parlamendi suulise ajaloo kogumise ja kasutamise kohta lähemalt: <http://trove.nla.gov.au/work/36465648?q=text%3A%22Old+Parliament+House+political+and+parliamentary+oral+history+project.%22&c=music&versionId=46955077>.

Intervjuud

Endiste parlamendisaadikute suulise ajaloo arhiiv, Soome parlamendi raamatukogu (*Veteraanikansanedustajien muistitietoarkisto, Eduskunnan kirjasto*):

Nr 124 Lehmonen, Siiri, 28.10.1992. Intervjueerija Eeva Ahtisaari.

Nr 222 Astala, Heli 10.12.1999. Intervjueerija Juhani Mylly.

Nr 226 Könkkölä, Kalle 7.4.2000. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 246 Andersson, Claes 29.10.2001. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 282 Vennamo, Pekka 22. ja 24.11.2004. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 292 Salolainen, Pertti 25.11., 9. ja 15.12.2005. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 301 Saapunki, Pauli 25.10. ja 2.11.2006. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 306 Tarkka, Jukka 11. ja 14.5.2007. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Nr 308 Tiuri, Martti 8. ja 9.10.2007. Intervjueerija Jorma Kallenautio.

Kirjandus

Abrams, Lynn 2010. *Oral History Theory*. London & New York: Routledge.

Dalton, Russell J. 2006. *Citizen Politics. Public Opinion and Political Parties in Advanced industrial Democracies*. Washington: CQPress.

Dalton, Russell J. & Klingemann, Hans-Dieter (toim) 2007. *The Oxford Handbook of Political Behaviour*. The Oxford Handbook of Political Sciences. New York: Oxford University Press (doi: 10.1093/oxfordhb/9780199270125.001.0001).

Graae, Kristiina & Hietala, Marjatta 1994. *Suullista historiaa. Veteraanikansanedustajat haastateltavina*. Helsinki: Eduskunnan kirjasto.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. 2002. From the Individual Interview to the Interview Society. Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim). *Handbook of Interview Research. Context & Method*. London & New York: SAGE, lk 3–32 (doi: 10.4135/9781412973588.d3).

Harré, Rom & Van Langenhove, Luk (toim) 1999. *Positioning Theory: Moral Contexts of Intentional Action*. Oxford: Blackwell Publishers.

Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelukertomuksen analyysi. Ruusu vuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, lk 90–118.

Isohookana-Asunmaa, Tytti 2006. *Virolaisen aika. Maalaisliitosta Keskustapuolue 1963–1981*. Maalaisliitto-Keskustan historia 5. Helsinki: Otava.

Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Latvala, Pauliina 2013a. The Narrativization of Political Socialization in Finnish Oral History Texts. *Journal of Finnish Studies* 16: 2, lk 141–159.

Latvala, Pauliina 2013b. *Kerrottu politiikka*. Muistitietotutkimus arjen poliittisesta kulttuurista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Linde, Charlotte 2009. *Working the Past. Narrative and Institutional Memory*. Oxford: Oxford University Press.

Makkonen, Elina 2006. Instituution suullinen historia. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim). *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 245–270.

Mason, Jennifer 2002. *Qualitative researching*. London: SAGE.

- McMahan, Eva 2000 [1989]. *Elite Oral History Discourse: A Study of Cooperation and Coherence*. Studies in Rhetoric and Communication Series. Alabama: University Alabama Press.
- Mykkänen, Juri 2001. Eliittihaastattelu. *Politiikka* 43: 2, lk 108–127.
- Nilsson, Torbjörn 2009. *Utvärdering av Riksdagens intervjuprojekt 1998–2008*. Julkaisematon raportti [Avaldamata aruanne].
- Niinistö, Jussi 1998. *Paavo Susitaival 1896–1993 – aktivismi elämänasenteena*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Norrbin, Camilla 2004. *Från isolering till integrering. En kollektivbiografisk studie över de kvinnliga riksdagsledamöterna under tvåkammarriksdagens tid 1922–1970*. Skrifter från institutionen för historiska studier 6. Umeå: Umeå universitet (<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:142817/FULLTEXT01.pdf> – 14. jaanuar 2014).
- Odendahl, Teresa & Shaw, Aileen M. 2002. Interviewing Elites. Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim). *Handbook of Interview Research. Context & Method*. London and New York: SAGE, lk 299–316 (doi: 10.4135/9781412973588.d19).
- Ollila, Anne 2007. Ammattina kansan edustaminen. Ollila, Anne & Paloheimo, Heikki (toim). *Kansanedustajan työ ja arki. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa V*. Helsinki: Edita, lk 9–171.
- Pekonen, Kyösti 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.
- Pöysä, Jyrki 2010. Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, lk 153–179.
- Pöysä, Jyrki 2009. Positiointiteoria ja positiointianalyysi – uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim). *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 314–343.
- Ritchie, Donald A. (toim) 2011. *The Oxford Handbook of Oral History*. Oxford: Oxford University Press (doi: 10.1093/oxfordhb/9780195339550.001.0001).
- Seldon, Anthony & Pappworth, Joanna 1983. *By word of mouth. Élite oral history*. London & New York: Methuen.
- SiVM 10/1993 = Sivistysvaliokunnan mietintö 10/1993. Valtioapäivät 1993. Asiakirjat C2. Helsinki: eduskunta.
- SiVM 2/2011 = Sivistysvaliokunnan mietintö 2/2011. Valtioapäivät 2011. Asiakirjat C3. Helsinki: eduskunta.
- Teräs, Kari 2011. Epäilystä vuoropuheluun. Muistelmateokset historiantutkimuksen aineistona. Lakomäki, Sami & Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim). *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 181–201.
- Waldemarson, Ylva 2007. Politiska makthavare som historisk källa. *Arkiv, samhälle och forskning* 2, lk 8–25.

Wiberg, Matti 2012. Poliitikan tutkimus. Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero & Lauerma, Petri & Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko (toim). *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus, lk 624–630.

Internetiallikad (viimane külastus 14. jaanuaril 2014)

Old Parliament House political and parliamentary oral history project (Australia): <http://trove.nla.gov.au/work/36465648?q=text%3A%22Old+Parliament+House+political+and+parliamentary+oral+history+project.%22&c=music&versionId=46955077>

The History of Parliament: British Political, Social and Local History (Iso-Britannia): <http://www.historyofparliamentonline.org/about/latest-research/oral-history-project>

Riksarkivet og statsarkivene (Norja): <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Om-oss/Aktuelt/Nyhetsarkiv/Nyhetsarkiv-2012/Politikk-fra-innsiden>

Summary

Characteristics of institutional remembering: Parliament as a producer of MPs' oral history in Finland

Joni Krekola, Pauliina Latvala

Keywords: institutions, interviews, position analysis, power, recounting, veteran MPs' oral history

Our aim is to introduce the oral history project of veteran MPs in Finland and to depict some aspects of our ongoing research. The Library of the Finnish Parliament has, since 1988, produced over 340 oral history interviews with veteran parliamentarians, politically active in the post-war era. The recently digitalised collection – approximately 2,000 hours of recorded theme interviews and 50,000 pages of transcriptions – sheds light on the changes and continuities in parliamentarians' work and their views on society and political life since the 1940s.

Parliamentarians, mandated by the people through elections, operate in the conjunction of democracy, where the will of the people is supposed to be refined into political decision-making. Parliamentarians' thinking on politics and political life is also intriguing on the grounds that while the Members of Parliament work in the prime forum of national politics, a major share of the actual power may still lie somewhere else in society. Moreover, MPs' views on their own work have rarely been explored, even though they are at the heart of politics.

In this article, we ask what kind of benefit or disadvantage results from the fact that interviews are conducted, transcribed and archived by the same institution that ex-MPs

have served during their political career. We also argue that oral history of the MPs should be approached not only in terms of elite oral history as a given category, but also by paying attention to the variation of MPs' experiences as political representation. The concept of institutional remembering provides frames for understanding interviews as communicative events, where both parties are active agents in positioning themselves and the other. In this article, we show how the questions posed by the interviewers are also a substantial part of the data as they frame the concept of power in a negative or positive manner.